

Czapárné Helmeczi Alíz – Kujbusné Mecsei Éva

DR. MARGÓCSY JÓZSEF IRATHAGYATÉKA
MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁRÁBAN
(Fondismertető)

Margócsy József, aki 1979-től nyugdíjasként közel három évtizeden keresztül volt a levéltár helytörténeti tanácsadója, sajátos látásmódot vitt a helytörténeti kutatásba és jelenlétével, munkásságával különlegessé tette intézményünket, hozzájárulva a nyitottá, ismertté váláshoz is. 2013-ban bekövetkezett halálát követően írásos hagyatékát a gyermekei levéltárunknak ajándékozták. A 100 doboznyi anyag feldolgozása és jegyzékkel való ellátása során arra törekedtünk, hogy ránézésre kitűnjön: milyen gazdag és informatív ez az iratanyag, illetve a szakszerű besorolás és struktúra kialakítása mellett megmaradjon benne az iratképző egyénisége is.

Margócsy József nyugdíjas tanárként, irodalmárként, nyíregyháziaként nemcsak kutatta a város, a megye történetét, hanem hangulatos előadásai, színes írásai mellett szívesen osztotta meg tapasztalatait, adatait az érdeklődőkkel, a levéltárba betérőkkel, biztatva őket a források megismerésére és használatára. Jócó bácsi – ahogy Nyíregyházán mindenki ismeri és emlegeti – olyan adatokat, történeteket tudott a városról, amelyet mindenki szívesen hallgatott, olvasott. A különböző médiában megjelent, elhangzott hosszabb-rövidebb írásai mellett az Utcák, terek, emléktáblák című, Nyíregyházán 1984 és 2002 között kiadott, 5 kötetben megjelent várostörténetével sajátos műfajt teremtett. Lokálpatriotizmusát, tudásmegosztási és oktatási-nevelési képességét valószínűleg otthonról hozta, hiszen a városban nagyra becsült pedagógus házaspár, Margócsy Emil matematika–fizika szakos tanár, a Felsőkereskedelmi Iskola igazgatója és felesége, Algöver Erzsébet tanítónő gyermekeként született 1919. április 8-án Nyíregyházán. Felesége, a Gyöngyikének becézett Oberländer Erzsébet szintén pedagógus volt. Mindketten Budapesten tanultak. Gyöngyike magyar–latin szakon a Pázmány Péter Tudományegyetemen, Jócó pedig az ELTE-n, ahol 1937-től a gondolkodására, szemléletére nagy hatással lévő Eötvös Collegium tagjaként magyar–francia szakot végzett. 1942-ben visszatértek Nyíregyházára. Gyöngyike a Geduly Henrik Gimnázium, később a Vasvári Pál Gimnázium tanára lett. Jócó visszatért az Alma materbe, a Kossuth Gimnáziumba, de nem sokáig taníthatott, hiszen hamar besorozták. A háborúban megélte a katonaság és az 1946-ig tartó hadifogság viszontagságait. Hazatérte után szüleikkel és két gyermekükkel éltek 1975-ig a legendás Selyem utcai házban, ahonnan a Kossuth utcára költöztek. Mindenkit, aki járt náluk lenyűgözött a lakásuk szinte minden helyiségét betöltő könyvek látványa, a kutatási adatokat tartalmazó több ezres cédulásor, a hatalmas iratmennyiség, amelyben a tudományos, peda-

gógiai, irodalmi, helytörténeti munkásságát reprezentáló dokumentumok mellett ott voltak ezres nagyságrendben a levelek, képeslapok, valamint a szeretettel forgatott apró családi emlékek, feljegyzések is. Jocó bácsi élete szinte minden fontos mozzanatának írásos lenyomatát megőrizte, így hagyatéka szinte tükör a múltba.

Margócsy József figyelemre méltó egyéniség volt. Pedagógiai munkásságát már az ötvenes években országosan is elismerték. Tevékenykedett igazgatóhelyettesként, szakfelügyelőként, feleségével együtt írt tankönyveket, szacikkeket, de tudományos munkát is végeztek, hiszen Jókai Mór És mégis mozog a föld című művének kritikai kiadásán és több kisebb-nagyobb munkán szintén együtt dolgoztak. Az 1962-ben induló nyíregyházi főiskola megszervezésében, működtetésében is jelentős részt vállalt: induláskor az Irodalom Tanszéknek lett alapító tanszékvezető docense, majd főiskolai tanára. Dolgozott az UNESCO csoportban is. Főigazgató-helyettesként, majd 1973-tól főigazgatóként többek között fontos feladatának tartotta az intézmény nemzetközi kapcsolatainak folyamatos bővítését és ennek révén a hallgatók szemléletének, tapasztalatának fejlesztését. 1979-ben ment nyugdíjba, de a javaslata alapján Bessenyei György nevét felvevő főiskolán még 1993-ig tartott előadásokat, szemináriumokat. Közben már – a tízórai munkavédelmi teázásban résztvevőként általa kitalált elnevezéssel, azaz „teadíjas”-ként – bejárt a levéltárba, ahol részmunkaidős szaktanácsadóként dolgozott, kutatott. Sajátos raktári jegyzékei ma már levéltár-történeti érdekességek. A reponálás során sehova be nem sorolható iratok számára is egyéni kategóriát alkotott, ezek lettek a „csellengők”. Az általa rendezett fondokhoz nem csak részletes ismertetőket készített, hanem pl. a nyíregyházi színházi életről vagy az anarcsi Czóbel családról forrásválogatásokat állított össze, amelyek könyv alakban is megjelenve rendkívül népszerűek lettek a téma iránt érdeklődők körében.

A Kossuth Gimnázium 200 éves jubileumi ünnepségének szervezésében, mint a legöregebb diák még tevékenyen részt vett 2006-ban, mint ahogy velünk volt a levéltár szinte minden rendezvényén is. 90 éves születésnapját még együtt ünnepeltük... Halála után hagyatékát fia, István és lánya, Klára a közgyűjteményeknek ajándékozta. Iratai a levéltárba kerültek, a tárgyi emlékeket a Jósa András Múzeum kapta, a könyvek a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár állományát gyarapítják, a gimnáziummal kapcsolatos dokumentumok pedig a Kossuth Gimnázium gyűjteményét gazdagítják.

A Jósa András Múzeum már 2013 végén emlékkiállítást rendezett munkásságáról. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola jogutódjaként működő Nyíregyházi Egyetemen születésének 100. évfordulóján, 2019-ben avattak emléktáblát tiszteletére. A levéltár e jeles alkalomra a Margócsy József hagyatékát őrző intézményekkel együtt virtuálisan egy közös adatbázisban egyesítette a hagyatékot. A <http://www.szabarchiv.hu/drupal/margocsy> linken a közgyűjteményekbe került anyag bemutatása mellett megtalálható a sok száz tételes publikációs listája, amelyet a Nyíregyházi Egyetem könyvtárosai állították össze, a tematikus csoportokba rendezett fotók pedig az életét,

tevékenységét mutatják be. Az Emlékezés link alá kerültek a rá emlékező ünnepségek dokumentációi, az ezekről megjelent újságcikkek. A Médiatárban a városi televízióban és rádióban hajdan készült felvételei kaptak helyet.

A Czapárné Helmecci Alíz és kis részben Szemán László által több éven keresztül Kujbusné Mecsei Éva szakmai irányításával végzett, sok helyen darabszintű rendezés befejezését követően készített tájékoztató iratjegyzékkel a XV. 82. fondba került hagyatéokra kívánjuk felhívni a figyelmet az egyes tételekben lévő iratok vagy irattípusok felsorolásával.

*

XIV. 81. Dr. Margócsy József iratai 1770–2017

1. doboz Családi iratok

- *Genealógiai adatok (1770–2017):* A Margócsy és az Algöver család emlékei. Történeti áttekintés, különös tekintettel a 19. századi családra. Oberländer Erzsébet felmenőinek, az Imre családnak a története. *(Összegyűjtötte és a levéltárnak ajándékozta dr. Margócsy József fia, dr. Margócsy István – CD melléklettel.)*

2–6. doboz Családi iratok

- *Dr. Margócsy József személyes iratai (1948–2001)*
Tudományos kutatói ösztöndíj, önéletrajz, kitüntetésekkel kapcsolatos levelezés, családra vonatkozó levéltári másolatok, nyugdíjazás iratai, utazások, a család hétköznapi életéhez kapcsolódó üzenetek, családi iratok (színházi bérlet és jegy, névjegykártya, orvosi igazolás, számla, igazolvány, naptár), dr. Margócsy József műveinek bibliográfiája (kézirat), üzenetfeljegyzések.
- *Dr. Margócsy Józsefné Oberländer Erzsébet személyes iratai (1907–1995)*
Helytörténeti pályázatok kéziratai, előadások megtartására szóló felkérések, az Imre családdal kapcsolatos iratok (Imre János nyugdíjazása, mérnöki oklevél másolata, fénykép, eljegyzési értesítés, nekrológ, képeslapok), gyászjelentés.
- *A Margócsy család személyes iratai (1929–2009)*
Margócsy Emil és Margócsy Emilné személyes iratai. Dr. Margócsy Klára levelezése. Dr. Margócsy István levelezése. Fotók, zsebnaptárak.

7–75. doboz Levelezés

- *Családi levelezés (1924–2007)*
Margócsy József és közvetlen családtagjainak levelezése, üdvözlő iratok.

- *Rokon családokkal folytatott levelezés (1947–2004)*
Algóver, Ági, Ferenczi, Imre, Margócsy, Oberländer, Haitsch, Korompay, Moravcsik, Clementis családok
 - *Külföldi levelek (1937–1971)*
Külföldi utakról küldött levelek, levelezőlapok, képeslapok.
 - *Baráti, közéleti, hivatali levelezés (~1919–2013)*
Közel 1600 levélíró küldeménye a dr. Margócsy József által kialakított eredeti betűrendben. A hozzá érkezett leveleket és a válaszokat, valamint mellékelt fotókat, gyászjelentéseket, kisebb kéziratokat, meghívókat, kiadványokat a levelekkel együtt őrizzük.
- 76–77. doboz Az Eötvös Collegiummal kapcsolatos iratok (1906–2009)
Az Eötvös Collegium szervezete, házirendje és fegyelmi szabályzata, valamint szellemi rehabilitációja, 1906–1990. Az Eötvös József Collegium Baráti Körének alapszabály tervezete, választmányának iratai, rendezvényei, 1987–2009. Eötvös collegiumi évfordulók, emlékülések (50 éves, 100 éves). Az Eötvös Collegium felkérése felvételi elbeszélgetésen való részvételre, tévéinterjú dr. Margócsy Józseffel „Ahol a maximum volt a minimum” címmel, 1990–2007. Az Eötvös Collegium fotója, emlékbélyeg, tagdíjjal kapcsolatos levelezés, másolatok, gyászjelentések, újságcikkek, meghívók, fotók, 1935–2003.
- 77–78. doboz Iskolai programok
- *Érettségi és főiskolai találkozók (1950–2009)*
Érettségi és főiskolai találkozókról készült fotók, tanári feljegyzések, meghívók.
 - *Évfordulók (1955–2007)*
Iskolai évfordulókkal, emlékünnepekkel, emléktábla avatásokkal, jubileumi kiadványokkal kapcsolatos iratok. Feljegyzések, kéziratok, fotók, meghívók, iskolai újságok, újságcikkek.
- 79–80. doboz Szakfelügyelői iratok (1949–1974)
Szakfelügyelői jegyzőkönyvek, látogatási és ellenőrzési naplók, feljegyzések, észrevételek. Elemző jelentések a szakfelügyelőn munkáról. Tanári feljegyzések, jegyzetek. A szakfelügyelői munkával kapcsolatos utasítások, munkatervek, tanfolyamok, ideológiai továbbképzések. Szakreferensi munkáról jelentés.
- 81–82. doboz Érettségi elnöki iratok (1947–1984)
Megyei és megyén kívüli gimnáziumokban végzett érettségi elnöki tevékenységével kapcsolatos iratok. Elnöki köszöntő, elnöki zárszó, osztályozó ívek, jegyzőkönyvek, elnöki megbízások, kimutatások a tétélekről és érdemjegyekről, levelek. Elő- és záróértekezleti jegyzőkönyvek, elnöki jelentések, érettségi tétélek, kimutatások, tájékoztatók. Érettségi vizsgákról készül újságcikkek, érettségi tablók fotói, ballagási meghívók.

83–87. doboz Főiskolai iratok

• *Alapítás (1962–1975)*

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola alapításával és névadásával kapcsolatos iratok. Főigazgatói megbízás. Ünnepeles tanévnyitó meghívója, forgatókönyve, az új épület alapkőletétele, a főiskola megnyitásával kapcsolatos iratok, levelek, újságcikkek.

• *Együttműködések (1954–1979)*

A főiskola működésével kapcsolatos levelek. Együttműködési szerződések. Külföldi kapcsolatok iratai. Szakbizottságok, munkabizottságok iratai. Konferenciák kéziratjai.

• *Szakmai munka (1971–1984)*

Oktató és nevelő munkával kapcsolatos iratok. Kitüntetések, jutalmak. Pályázatok, alapítványok iratai. Főigazgatói körlevelek. Hivatali levelezés. Ünnepi beszédek és konferenciák kéziratjai. Főiskolai újságok. Pedagógus továbbképzések. Tankönyvkiadás iratai.

88–94. doboz Pedagógiai munkásságának dokumentumai

• *Jeligés tankönyv pályázatok (1947–1955)*

Pályázatok kereskedelmi középiskolák, általános gimnáziumok és általános iskolák magyar irodalmi tankönyvek írására.

• *Megbízások (1947–1967)*

Megbízások pedagógiai témájú tanulmányok írására. Megbízó levél, kéziratok, javaslatok, levelezés.

• *Lektorai jelentések (1950–1989)*

Lektorai vélemények irodalom szöveggyűjteményekről, főiskolai jegyzetekről, középiskolai és általános iskolai irodalmi olvasókönyvekről. Oktató és nevelő munkával kapcsolatos kéziratok. Bírálói megbízások, levelezések.

95–106. doboz Irodalomtörténeti kutatások

• *Czóbel-kutatás ([1644]–2007)*

Az MNL SZSZBML őrizetében lévő XIII. 2. Czóbel család iratairól készült fénymásolatok, [1644]–1949. Czóbel Minkáról megjelent könyv, valamint tanulmányok kéziratjai, 1985–2001. Czóbel emlékünnepek, évfordulók iratai. Díszpolgári cím adományozása, 1987–2007. Czóbel-kutatással, könyvkiadással kapcsolatos levelek, 1981–2000. A Czóbel-munkáról megjelent újságcikkek másolatai. A Czóbel család származási táblázata, fotómásolatok, jegyzetek.

• *Móricz-kutatás (1932–1993)*

Móricz művek könyvismertetése, részletes elemzések, 1951–1962. Móricz tanulmányok kéziratjai, anyaggyűjtéssel kapcsolatos levelezés, 1958–1979. A tiszacsécsi Móricz Zsigmond emlékházzal kapcsolatos iratok. Fotók az emlékház berendezési tárgyairól, 1965–1978. Móricz-kutatással kapcsolatos levelek. Személyes beszélgetések, visszaemlékezések, 1957–1966. Móricz-kutatással kapcsolatos

jegyzetek, újságcikkek, másolatok, 1935–1961. Néhány 1932. évben kelt Nyugat-Barátok Köre jegyzőkönyv gyorsírással és tisztázata. Móricz Zsigmondról megjelent újságcikkek, 1958–1993. A Móricz Zsigmond Megyei Könyvtárban lévő Móricz-gyűjtemény jegyzékének másolatai, 1979–1981.

- *Irodalomtörténeti írások (1944–2002)*
Helyi és országos folyóiratokban megjelent tanulmányok kéziratai. Levelezés, lektori jelentések, jegyzetek, kiadói szerződések, meghívók, újságcikkek.
- *Megyei irodalmi élettel kapcsolatos iratok (1955–1997)*
Irodalmi pályázatokkal kapcsolatos iratok, 1956–1958. Megyei folyóiratok alapításával és működésével kapcsolatos iratok, 1955–1997. Emlékünnepek, irodalmi napok, tudományos ülések, olvasótáborok, emlékbizottságok iratai, 1957–1991.

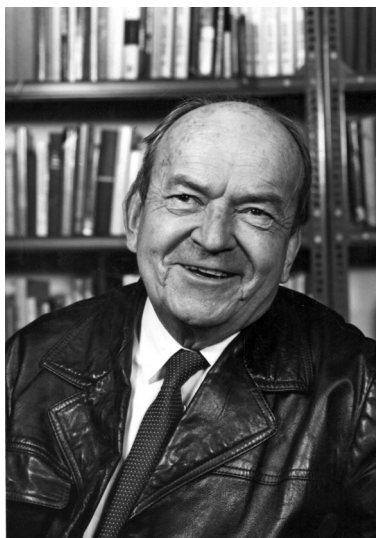
107–133. doboz Helytörténeti kutatások

- *Megyei helytörténet (1969–2001)*
Megyei helytörténeti fogalmazványok, tanulmányok és előadások kéziratai. Megyei folyóirat tervezete.
- *Nyíregyháza helytörténete, kutatással kapcsolatos iratok (1984–1999)*
Nyíregyháza helytörténetével kapcsolatos kéziratok, kisebb feljegyzések, nyomtatványok, meghívók. Kutatásokhoz nyújtott szaktanácsadói feljegyzések, fénymásolatok, 1984–1999. Önálló kötetek megjelenésével kapcsolatos levelezések, szerződések, 1988–1997.
- *Nyíregyháza helytörténete, színháztörténeti kutatások (1981–2001)*
Színháztörténeti tanulmányok kéziratai, lektori jelentések.
- *Nyíregyháza helytörténete, személyi adattár (1924–2004)*
Nyíregyháza helytörténetéhez kapcsolódó személyekről készült feljegyzések, kisebb írások, levelezés, adatgyűjtés anyagai abc rendben.
- *Nyíregyháza helytörténete, építési engedélyek másolatai (1891–1943)*
Az MNL SZSZBML, V. 77. fondban található építési engedélyek vázlatai utcák szerint. Általában az 1992. évi utcanévek alapján ábécérendben.
- *Média, tévé (1980–1986)*
„Engem mindenki Jocónak hív”. Portré dr. Margócsy Józsefről c. dokumentum-riportfilm forgatókönyve, 1980–1981. Lektori jelentés a Reszler Gábor: Nyíregyházi évszázadok c. videófilm forgatókönyvéről, 1986.
- *Média, rádió (1955–1995)*
A Magyar Rádió Nyíregyházi és Miskolci Stúdiója részére készített cikkek, műsortervek, javaslatok, és az ezekkel kapcsolatos levelezés.
- *Könyvismertetések, újságcikkek (1955–2007)*
Könyvismertetések, kisebb írások, újságcikkek kéziratai, újságcikkek eredeti és fénymásolt példányai.

- *Lektorálás (1957–2007)*
Helytörténeti tanulmányok, kisebb írások, versek, útikönyvek, tanári segédkönyvek lektorálása.
 - *Lexikon szócikkek (1964–1999)*
Különböző lexikonokban megjelent szócikkek kéziratai, jegyzetek, levelezés.
- 134–143. doboz Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok
- *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (1951–2001)*
A Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban végzett munkájával kapcsolatos iratok. Munkatervek, javaslatok, meghívók, emlékeztetők, önéletrajzok, tagsági igazolványok, fotók, plakátok.
 - *Hazafias Népfront (1957–1995)*
A Hazafias Népfront működésével kapcsolatos munkatervek, jelentések, emlékeztetők, meghívók, javaslatok, jegyzőkönyvek, levelezés. Az Országos Béketa-
nácsban végzett tevékenységével kapcsolatos iratok. Újságcikkek, prospektu-
sok.
 - *Népfőiskolák (1992–1997)*
Népfőiskolai programok.
 - *Szakszervezet (1953–1961)*
Szakszervezeti munkával kapcsolatos levelezések, jelentések, munkatervek, meghívók, továbbképzések.
 - *KISZ (1961–1979)*
A KISZ-alapszervezetek tevékenységével kapcsolatos levelezések, beszámolók, irodalmi pályázatok.
 - *MSZMP (1964–1990)*
Pártügyekkel kapcsolatos levelezések, jelentések, emlékeztetők, megjegyzések, meghívók.
 - *Városfejlesztés (1955–1990)*
Nyíregyháza város fejlesztésére vonatkozó tervek, előterjesztések véleményezése. Javaslat Nyíregyháza belterület és foghíjas telkek beépítésére. Kimutatás emléktáblákról és képzőművészeti alkotásokról.
 - *Alapítványok (1962–2000)*
Megyei alapítványok, klubok működésével kapcsolatos iratok.
 - *UNESCO (1967–1986)*
Dr. Margócsy József ösztöndíj pályázata, önéletrajza, tudományos életrajza, irodalmi munkássága. Tanári oklevél francia nyelvű fordítása. Szerzői díjjal kapcsolatos iratok, levelezés. Útjelentések, meghívók, beszámolók, programok.
 - *Kulturális programok (1957–2002)*
Megyei irodalmi, kulturális, iskolai és művészeti rendezvények programjai. Műsorjavaslatok, újságcikkek, meghívók, nyomtatványok, levelezés.

- *Beszédek (1952–2007)*
Ünnepi köszöntők, megnyitók, avatóbeszédek, búcsúbeszédek, névadó ünnepek, megemlékezések kéziratai.
- 144–146. doboz Levéltárosi feladatokkal kapcsolatos iratok
- *Helytörténeti szaktanácsadói és szakmai feladatok (1982–2010)*
Kutatói tájékoztatás. Levéltári rendezvények, pályázatok, kiadványok előkészítése. Levéltári kiadványokban megjelent tanulmányok kéziratai. Levéltári belső feldolgozó munka során keletkezett raktári jegyzékek másodpéldányai.
147. doboz Aprónyomtatványok
- *Meghívók (1929–2010)*
Többségében megyei és nyíregyházi rendezvények meghívói.
148. doboz Nyomtatványok
- *Különlenyomatok (1965–2002)*
Könyvekben, újságokban, folyóiratokban megjelent rövidebb írások, ajándékba kapott nyomatok.
149. doboz „Csellengő” iratok
- *Újságok (1925–2001)*
Helyi és országos újságok eredeti és töredékes példányai.
150. téka „Csellengő” iratok
- *Nyomtatványok (1965–2006)*
Plakátok, nyomtatványok, fénymásolatok.

A jegyzéket összeállította: Czapárné Helmeczi Alíz

Dr. Margócsy József